

Kapitány Ágnes / Kapitány Gábor / Tót Éva

**Beszélgetés Immanuel Wallersteinnel a baloldal kelet-európai
összeomlásáról**

1990 október 1.

http://www.eszmelet.hu/tot_eva-beszelgetes-immanuel-wallersteinnel-a-baloldal-kelet/

Wallerstein szerint a szociáldemokrata, kommunista és nemzeti felszabadító mozgalmak mindegyike – XIX. századi kezdetük óta – a hatalom megragadásának koncepcióját választotta; ez vallott kudarcot századunkban, s okozott csalódást e mozgalmak híveinek. Összefüggést lát a kelet-európai fordulat és az USA világhatalmi helyzetének megrendülése között. Újra kifejti elméletét a nagy érdekrégiók (csendes-óceáni övezet és Egyesült Európa) kialakulásáról. A kapitalizmus mindazonáltal lehetőségeinek végéhez közeledik – állapítja meg -, legfőbb megoldatlan problémáit a harmadik világ folyamatos népességrobbanással kísért növekvő lemaradásában, a középrétegek megkezdődött hanyatlásában, a biztonság csökkenésében összegezve.

1990. április 4-én Párizsban beszélgetést folytattunk I. Wallersteinnel Kelet-Európa jelenéről és lehetséges jövőjéről. Szerkesztőségünket Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor és Tót Éva képviselte.

Ma a világban felfokozott érdeklődést tapasztalunk Kelet-Európa és az ott zajló események iránt. Ezek az események ugyanakkor nagyon konfúzzusá teszik a helyzetet, s elméletileg is igen sok kérdést vetnek fel. Lázás érdeklődést tapasztalunk annak megértésére, hogy merre is tart ma a világ?

Két elkülöníthető kérdéstről van szó. Az egyik: annak elméleti magyarázata, hogy mi is történik, a másik annak előrejelzése, hogy merre is tartunk?

Ugyanakkor azt is meg kell mondani, hogy minden nézőpont ideológia kérdése. A jobboldal számára nincsen szó elméleti zavarodottságról, ők, a jobboldaliak, mindig is úgy vélték, hogy a szocializmus általában, s különösen a kommunizmus marxista-

leninista (kommunista) verziója nem más, mint teljes aberráció, eltévelyedés. Talán egy kissé meglepte őket ezeknek a rendszereknek az összeomlása, de ezt az egyéni szabadság iránti igények általánossá válásával magyarázzák. Beszélhetünk az értelmezésben elkövetett komoly hibákról, de a jobboldal esetében nincsen szó zavarodottságról. Ha ilyesmiről lehet beszélni, ez éppenséggel a baloldalnál jelentkezik. És ez világméreteken tapasztalható.

A baloldal esetében nagy vonalakban három irányzatot lehet elkülöníteni. Először is volt a kommunista mozgalom, Lenin óta, azután a szociáldemokrácia különféle változatai – főleg a nyugati országokban – és végül, harmadszor, a nemzeti felszabadító mozgalmak a harmadik világban, amelyek magukat szintén baloldalinak tartották, de amelyeknek megközelítésmódja azért egy kicsit különbözik az előzőekétől. Ma mindhárom mozgalom a zavarodottság állapotába került.

Ám az egész kérdés vizsgálatát inkább az elején érdemes elkezdni, a XIX. század közepén, amikor is létrejön a nemzetközi munkásmozgalom. Egy hosszú, kb. 30 éves perióduson keresztül (mondjuk az 1848-as forradalmaktól kezdődően) nagy vita folyt, főként az európai baloldalon belül, arról, hogy milyen eszközökkel lehetséges eljutni az utópiához, a kívánatos társadalomhoz. Ekkor éles választóvonal jött létre két tendencia között. Egyfelől voltak, akik – egyfajta anarchista alapállásból – azt mondták, hogy mindent meg kell tagadni, ami addig létezett, le kell rombolni ilyen vagy olyan módon, s visszaadni mindent a társadalom kezébe, ám mindezt egy kissé individualista módon képzelték. Másfelől pedig ott volt az a tendencia, amely részben a marxizmushoz kapcsolódott, és azt hirdette, hogy ilyen módon sohasem lehetséges megváltoztatni a társadalmat, hanem szisztematikusan szervezkedni kell, hogy megszerezzék az államhatalmat, az egyetlen eszközt, amellyel a világot meg lehet változtatni. Azt lehet mondani, hogy ebben a vitában az említett korszakban a marxisták érvei többé-kevésbé győztek. A XIX. század utolsó harmadában mindenki vagy csaknem mindenki egyetértett abban, hogy meg kell hódítani az államhatalmat.

Nagyjából hasonló vita folyt le a nemzeti mozgalmakon belül is. Ez a kulturális nacionalizmus és a politikai nacionalizmus közötti vita. A kérdés ugyanaz: hogyan tudnánk megváltoztatni a világot? A kulturális nacionalizmus hívei szerint egy közös nyelv stb., stb. kialakításával, a politikai nacionalizmus képviselői viszont azt mondták, nem, nem, meg kell szerezni az államot. És ebben az esetben is ez utóbbiak győztek.

Tehát a 19. század végén egyetértés volt abban, hogy az államot kell meghódítani, és erre is törekedtek. Ma, száz évvel később, azt lehet mondani, hogy az összes említett mozgalom eljutott odáig, hogy megszerezte az állami hatalmat. Egy sor ország marxista-leninista rezsim alá került Kelet-Európában; a másik nagy áramlat, a szociáldemokrácia esetében ugyanez a helyzet: nem ugyanazon a módon, de a szocialista pártok megszerezték a hatalmat Németországban, Franciaországban, Angliában, Skandináviában, s még az Egyesült Államokban is, hiszen a Demokrata Pártot többé-kevésbé úgy értékelhetjük, mint szociáldemokrata pártot. A harmadik világban pedig az úgynevezett nemzeti felszabadító mozgalmak a második világháborút követően majdnem mindenhol hatalomra kerültek. A hatvanas években tehát konstatálható, hogy közel száz év harcai után ezek a mozgalmak mindenütt megszerezték a hatalmat.

Ebben a pillanatban veszi kezdetét a kiábrándulás. Mert a hatalom megszerzése nem hozta meg azokat az eredményeket, amelyeket megelőzően reméltek tőle. A világkapitalizmus még mindig létezik, a társadalmi egyenlőtlenségek továbbra is fennállnak, s ezekben az országokban erős egyensúlytalansági helyzet tapasztalható, nem egy esetben még erősebben, mint azt megelőzően. És felvetődik az individuális emberi jogok kérdése, amelyeket egyszerűen elsöpörtek, főként a kelet-európai országokban (noha nem csak ott), és az emberek joggal kérdezhették, hát ezért harcoltunk? Persze hogy nem.

Véleményem szerint az utóbbi időben mindennek újraértékelése kezdődik, s ebben a kiindulópont 1968. Ez a baloldali emberek világméretű forradalma volt a baloldali mozgalmakkal szemben. Úgy vélem, így kell értelmezni az 1968-ban az USA-ban, Franciaországban, Csehszlovákiában, Kínában, Indiában, Mexikóban, Szenegálban, Itáliában történeteket. Mindenütt ugyanaz a tétel: a baloldali pártok megcsaltak minket.

68 nagy forradalom, de nem azonnali következményekkel. Ez a nagy tűz lerombolta azt a magabiztosságot, ami korábban a baloldali pártok körében jellemző volt, de nem állított semmit a helyére. 68-ban Csehszlovákia vereséget szenved, és mégis – noha a kelet-európai változások Lengyelországban, Magyarországon és az NDK-ban jóval később következnek be – 68 a nagy pillanat.

Tény, hogy Brezsnyev csapatai törték le a prágai tavaszt, de azt is át kell látni, hogy az amerikaiak hogyan viszonyultak ehhez. Világosan deklarálták, hogy bármi történik, semmiképpen nem kell beavatkozni. Itt két szinten kell a dolgot nézni. Egyfelől az 1945 óta tartó amerikai hegemónia szemszögéből. Fennállt a hidegháborús feszültség az USA és a Szovjetunió között, s mindkettőnek érdeke volt, hogy ezt valamiképpen korlátozza, határok között tartsa. Véleményem szerint az igazi Jaltát az jelentette, hogy az Egyesült Államoknak szüksége volt egy szovjet zónára, és természetesen Sztálin is ezt akarta, így aztán teljes volt az egyetértés. Nem kívántak harcba bocsátkozni emiatt.

Ráadásul az Egyesült Államokat ugyanúgy meglepték a 68-as események, mint a nyugati vezető államférfiakat. Az Egyesült Államokban ugyanúgy reagáltak, mint De Gaulle Párizsban, amikor leverte a diáklázadást, vagy Brezsnyev, amikor ugyanezt tette a csehekkkel, a lengyelekkel, vagy bárki. Helyreállították a rendet. Az úgynevezett 1989-es forradalom nem más, mint a 21 évvel megkésett 1968. Elkerülhetetlen következménye a struktúra megrendülésének. Fel kell tenni a kérdést, miért éppen 1989? Nem azért, mert a kelet-európai népek hirtelen megszomjazták a változásokat, hiszen ez a szomj már harminc év óta létezik. Nem ez változott. Hát akkor mi? Egy Gorbacsov a hatalomban, aki nem avatkozott közbe. Aki világosan megmutatta, világossá tette, hogy nem avatkozna be. És nem véletlenszerű, hogy éppen a lengyelek kezdték felbomlasztani ezt a birodalmat, mivel ott volt jelen a legnagyobb kelet-európai tömegmozgalom, népi mozgalom, baloldali mozgalom, munkásmozgalom.

De hogyan lehetséges ez? Hogyan került Gorbacsov a hatalomba? Egyfelől a Szolidaritás megjelenésének következtében. A másik abszolút lényeges faktor viszont, amit teljesen elhanyagolunk, az Egyesült Államok hanyatlása. Ez a hanyatlás azt jelenti, hogy az USA képtelen tovább fenntartani azt a belső struktúrát, amely még a hidegháború korszakáé volt. Így meg kell engednie, hogy Gorbacsov kerüljön hatalomra. Talán örült dolognak hangzik ilyet mondani, de így van. Gorbacsov a hatalomba kerül; adva van egy Lengyelország, amely olyan, amilyen; szükségképpen dekolonializálni kell a Keletet. Ez sokkal gyorsabban ment végbe, mint gondolták, de a politikai változások gyakran így következnek be.

68 is így esett meg. Két héttel az események előtt 68-ban senki nem gondolta, hogy az fog bekövetkezni, ami bekövetkezett. Két héttel a 89-es események előtt senki sem várta, hogy ez fog történni.

Itt vagyunk tehát most.

A kelet-európai emberek kiábrándultságában több fontos tényező játszik szerepet, de van egy, amelyik elsőrendűen fontos, s amelyet eddig nem említettem. Mondottam, hogy az egyenlőtlenségek fennmaradtak. De nem csupán a kelet-európai társadalmakon belül, hanem világméreteken is. Tehát például Magyarország szegény ország maradt. Az volt a kommunizmus előtt, a kommunizmus alatt, és az marad utána is. Nem olyan mértékben szegény, mint, mondjuk, Nepál, de sokkal szegényebb, mint Hollandia. Ez minden magyar számára világos, a munkások és értelmiségiek számára egyaránt; mindenki tisztában van vele, hogy a magyar életszínvonal nem éri el, mondjuk, a franciát. A kommunisták azt ígérték, hogy ez meg fog változni. „Kövessetek minket: felfejlesztjük a nehézipart, visszafogjuk a külkereskedelmet, és a fejlődés ezen útján elérjük és túlszárnyaljuk a nyugati országok színvonalát” – mondta Hruscsov. És ugyanezek az ígéretek hangzottak el Algériában, Indiában, ezek a mozgalmak mindenütt pontosan ugyanazt ígérték. És a vége ugyanaz a kudarc. Latin-Amerikában, Afrikában, Ázsiában, Kelet- vagy Közép-Európában kénytelenek számot vetni azzal, hogy semmi sem változott, ha a világ egészét tekintjük, ha a változásokat nemzetközi méreteken értékeljük. Talán még polarizáltabbá is vált a világ, hiszen negyven-ötven évvel ezelőtt is léteztek a különbségek, de talán nem voltak olyan nagyok, mint ma. És ha a jövőbe tekintünk, ezek a különbségek esetleg még nagyobbak lesznek.

A hatalom megszerzése révén tehát nem csupán a belső viszonyok nem változtak, de világméreteken sem változott az érintett országok helyzete. Ez a fejlődésre vonatkozó álmok végét jelenti. Annak az álomnak a végét, hogy a fejlődés a nemzeti konstrukció keretei között lehetséges. Ezt az álmot, persze különféle változatokkal, de valamennyi érintett országban osztották. A kommunista, a nemzeti felszabadító és a szociáldemokrata változatok között ebben a vonatkozásban semmi különbség sincsen. A tézis ugyanaz volt, és az eredmény is ugyanaz.

Tehát itt tartunk most. A kelet-európai országokban az idén, illetve a tavalyi évben

végbement hirtelen és brutálisnak mondható politikai változások azt a reményt nyújthatják, hogy a dolgok rendeződnek; de a dolgok nem tűnnek egykönnyen rendezhetőnek.

Most vissza kell térni a nemzetközi arénába. Beszéltem az Egyesült Államok relatív hanyatlásáról. Mit jelent ez a világkapitalizmus kebelén belül?

Az Egyesült Államok politikai és gazdasági hanyatlása a nyugat-európai térség és Japán viszonylagos felvirágzásával párhuzamosan zajlik. Ez minden újságban olvasható. Ez a folyamat teljesen normális folyamat, semmiben sem különbözik attól, ami a múltban is sokszor lejajlott már. Meg ítélesem szerint még mindig nem jutottunk ki a gazdasági stagnálásnak abból a szakaszából, amely immár legalább húsz éve tart, s még öt-tíz évig is eltart, mire kijutunk belőle, és újabb felvirágzása következik a kapitalista világnak. Rendkívül kiélezett versengés folyik immár húsz éve az USA és Európa (főként Németország), valamint Japán között, hogy ki szerzi meg a jövő vezető iparágait. És számomra világos, hogy már tíz éve geopolitikai átrendeződés zajlik. Egyfelől az amerikaiak és a japánok egyfajta gazdasági szövetségre fognak lépni, még ha ma vitáznak is a kereskedelem és egyebek kérdésében. A termelés és a finanszírozás (pénzügyek) terén máris komoly megállapodások vannak életben, amelyek csak erősödni fognak az elkövetkezendő időkben, és ebben a koalícióban Kína is meg fogja találni a maga sajátos helyét, bár ma még nem világos, hogy ez mit is jelent majd. Lesz tehát véleményem szerint egy ilyen nagy Szövetség, nevezhetjük Csendes Óceániai

Szövetségnek. S ezzel szemben lesz majd Európa, a nyugati és a keleti együtt, természetesen, és mivel ez rendkívül kicsi, mindenképpen szükséges, hogy a Szovjetunió is részét képezze az Európa Háznak. Ennek a legkisebb ára Nyugat-Európa számára Kelet-Európa liberalizálása, és ezt az árat már megfizették. E felé a koalíció felé haladunk. Ezen az úton haladva persze rengeteg a zátony. Vajon Gorbacsov „túléli-e” Litvániát, Örményországot, vajon ...stb., stb. Bizonyos részleteket nehéz előrelátni, de ezek valóban csak részletek. Hosszú távú tendencia marad, hogy akár egy Gorbacsov utáni másik személlyel is (persze ő a leginkább alkalmas arra, hogy a legegánsabban hajtsa végre), de bármely más orosz vezetővel ennek a szövetségnek létre kell jönnie a Szovjetunió és az NSZK, Franciaország között. Egy gazdasági és politikai stb. szövetségnek.

Két gazdasági óriás lesz tehát, egyfelől Japán és Amerika, másfelől Nagy-Európa. Jó-e ez, vagy rossz? Egyáltalán nem jó a harmadik világ számára. A latin-amerikai, ázsiai és afrikai országok ezen veszíteni fognak. Ez egészen biztos.

Hogy az olyan szegény országok számára, amelyek „északon” helyezkednek el, mit jelent ez, hát ezt nagyon nehéz részleteiben előrelátni. Vagy létrejön egy olyanfajta gazdasági expanzió, amely ezeknek a kis országoknak is egyfajta kompenzációt nyújt, vagy kialakulhat egy belső harmadik világ, egy belső terület-kizsákmányolás. Nem tudnám megmondani, hogy melyikre van inkább esély, nem is lehet ilyen általánosságban megmondani. És az is lehetséges, hogy Csehszlovákia kilábal, és ugyanakkor pl. Bulgáriának nem sikerül, és a kettő között Magyarország Portugáliához válik hasonlóvá, vagy Görögország vagy Írország sorsát követi majd stb. Sokféle apró nüansz van itt.

Visszatérve az ideológiai, teoretikus perspektíva kérdésére: ami megbukott, az a XIX. századi munkásmozgalomnak az a tézise, hogy meg kell szerezni a politikai hatalmat egymás után az egyes országokban, és ezen a módon változtatjuk meg a világot. Ez a gondolat, ez a feltevés megbukott. Világos, hogy ez nem megy. Új stratégiát kell találni.

Negatív szempontból 1968 nagyon jó volt, hiszen lerombolta a régi tételt, ám anélkül, hogy a helyére állított volna egy valóságos és konkrét, reálisnak tűnő másikat, amely a jövőre nézve hatékony lehetett volna. Csak meg kell nézni azokat az újnak nevezett mozgalmakat, mint például a Zöldeké. A „Zöld” mozgalom, amelyek közül talán Németországban találjuk a legerősebbet, szóval ez a Zöld mozgalom megismétli az összes XIX. századi vitát. Száz év alatt ezek a viták egy tapodtat sem haladtak előbbre. A Zöld „realisták” úgy beszélnek, mint a marxisták 1880-ban, a „fundamentalisták” pedig mint az 1880-as évek anarchistái. Ugyanazok az érvek és ugyanazok a lehetőségek a nézeteltérések megoldására. Ugyanezt vagy majdnem ugyanezt lehetne elmondani a feminista mozgalmakról.

Íme a zavarodottság. De ez nem az önök speciális magyar zavara. Ez a zavar ugyanakkora Franciaországban, az Egyesült Államokban, Indiában és Afrikában.

Ahhoz, hogy ezek a mozgalmak újraszerveződjenek, a kapitalista világ struktúrájának új analizésére, belső fejlődésének új elemzésére, belső ellentmondásainak új föltárására van szükség.

Véleményem szerint a neoliberálisok hihetetlen mértékben tévednek. Valami megoldást kell találni erre az évtizedek óta tartó strukturális válságra. A tizenkilencedik század egyik bizonyossága (ami a tizennyolcadik század bizonyossága is volt) a haladás ideológiája. De a kikerülhetetlen és biztos haladás gondolata teljességgel hamis. Semmi sem bizonyos, amikor egy nagy kritikus elágazási ponthoz érkezünk, nagy történeti döntéseket kell meghozni, és ezt éppen úgy megtehetjük jól, mint rosszul. Itt megállok, nincsen kész formulám, megoldási javaslatom, amit felkínálhatnék.

Önök idáig úgy vélhették, hogy egy nagyon fojtogató helyzetben, egy zárt épületben élnek, és most lehet beszélniük. Nekünk az Egyesült Államokban ugyanilyen élményben volt részünk a hatvanas években. Az ötvenes években és a hatvanas évek elején egy zárt és fojtogató világban éltünk, nem beszélhettünk, nem gondolkodhattunk, a hatvanas évek végének eseményei hirtelen kinyitottak mindent. Azóta beszélünk, vitatkozunk. Most Önök utolérnek, követnek minket ebben, semmi más, semmi több nem történik. Követnek minket a vitákban, belépnek egy olyan politikai életbe, amely teljességgel normálisnak nevezhető, ez se nem látványos, se nem csodálatos, csak egyszerűen lehetséges.

Ön egy Magyarországon néhány hónapja megjelent cikkében azt fejtette ki, hogy a kapitalizmus terjeszkedése körülbelül a jövő század közepéig lehetséges. Ez történelmileg nagyon rövid idő; és ha egy társadalom ilyen késői szakaszában van, akkor azért már általában érzékeltetni lehet, ha pontosan tudni nem is, hogy melyek azok a tendenciák, amelyek szétfeszítik?

Ez a kapitalista rendszerről alkotott felfogásommal függ össze, arra megy vissza. Ez nem egy proletár bázison, hanem egy vegyes munkaerő-struktúrán nyugvó társadalom. Nem proletarizált, de nem is az ellenkezője. Nem szabadpiaci, hanem vegyes piacon nyugvó rendszer. Se nem szabad, se nem zárt. Ez egy olyan szisztéma,

ahol nem zajlik minden automatikusan, csak részben. A rendszer kulcsa abból a tényből származik, hogy nem is teljesen bürokratikusán szabályozott, de nem is teljesen szabad.

A XIX. században a kapitalizmus liberális jellegét hangsúlyozták. De a valóságban finom egyensúly jött létre a szabadság és a kontroll között. Például a munka esetében. A kapitalistának nem érdeke, hogy proletarizált munkaerő dolgozzon a számára. A valóságban nagy ellenállás van a proletarizációval és a piac liberalizálásával szemben. Kb. két hete az International Herald Tribune-ban megjelent egy cikk, amit egy nagy amerikai bankár írt, igen neves ember, aki azt mondta, hogy nem hagyhatjuk, hogy a nagy bankok tönkremenjenek. „Nem engedhetjük meg, hogy a piac tönkretegye a nagy bankokat, mert ennek ilyen és ilyen következményei lennének. A kormánynak mindenféleképpen be kell avatkoznia” stb. Ez az igazi kapitalista nyelvezete.

Mindezek ellenére van egy hosszú távú tendencia, amely szerint mégis a teoretikus kapitalizmus felé történik haladás; a proletarizálódás, a piac liberalizálása felé, és ezek a tendenciák lesznek azok, amelyek majd lerombolják a kapitalizmust. Egy olyan pont felé haladunk, amely már nem teszi vagy nem fogja többé lehetővé tenni a nagy profit létrehozását. Ez strukturális valami, lassan haladunk egy emelkedőn (ennek a folyamatát leírtam bizonyos írásaimban), és innen nem tudunk újra leereszkedni, visszaereszkedni, tehát elérkezünk egy olyan pillanathoz, ahonnan nincsen további lehetőség. A húsz százalék: O.K., negyven százalék jó, és a nyolcvan is lehetséges. De szerintem a kapitalizmus lassan elérkezik a maga aszimptotájához. És ez létrehozza a nagy válságot, a nagy krízist, amelyet most élünk éppen. Igen, éppen most éljük meg. De itt nem egy néhány hetes vagy éves válságról van szó, hanem egy évszázados léptékű válságról. Erre alapoztam az elkövetkezendő évszázadra vonatkozó véleményemet. Én így látom a dolgot.

Van egy olyan tézis is, hogy egy olyan állapot felé haladunk, amelyben a lineáris fejlődés többé nem lehetséges, egy kettéágazás, azaz két teljesen különböző lehetőség adódik, s nem láthatjuk világosan előre a kimenetelt. És megítélésem szerint középtávon ez áll előttünk.

Amit igazából hangsúlyozni szeretnék – mivel azt gondolom, hogy ez nem eléggé

világosa kelet-európaiak számára – az az, hogy Önök egyáltalán nincsenek különleges helyzetben. Teljes mértékben normális helyzetben vannak, még a történelmük sem teljesen különleges. Önök úgy gondolják, hogy az, de véleményem szerint mindez csupán egy variánsa annak, amit a többiek már megéltek. És minél előbb bekövetkezik az az állapot, hogy Önök saját magukat normálisnak ítélik meg, annál jobb nekünk is és Önöknek is.

Az imént azt mondta, hogy a harmadik világ csak vesztese lehet ennek a folyamatnak. Mi lehet a harmadik világszáma a jövő? Mi következik ebből a vesztes helyzetből az elmélet számára?

Számukra csak két változat lehetséges: elviselni vagy megállapodásokat kötni. Egy vagy két vagy három ország számára mindig van kiút, megoldás, áthidalás, a többiek pedig elviselik a csapásokat.

Két megoldás van középtávon. Mindkettőt tapasztalhatjuk majd. Az egyik megoldás a nagy lázadás. A nagy lázadások, amelyek megrengetik a világot. Nigéria, India, Brazília, vagy nem tudom hol, vagy mint Vietnam a múltban, ez tehát egyfelől az egyik megoldási mód. A másik pedig a tömeges, északi irányú migráció. Ezt az Észak hatalmai semmilyen módon nem tudják megakadályozni. A legutóbbi időkben is sok vita folyt a migrációról. Négy vagy öt éve hatalmas vitánk volt az immigrációról az USA parlamentjében, végül egy nagy kompromisszum született a három erő között, és egy nagyon bonyolult szisztéma alakult ki. És ma arról vitázunk, hogy ez a kialakított rendszer megbukott, nagy politikai erővel lerombolták. Találni kell tehát valami mást.

Hatalmas méretű az illegális migráció. A közlekedési és kommunikációs lehetőségek igen könnyen elérhetővé váltak, és nagymértékű az az összejátszás is, amellyel a munkaadók, pl. az Egyesült Államokban, alkalmazzák ezeket az emigránsokat. Miért ne? A kisvállalkozók fittyet hánynak a teóriának, a saját hasznukat tartják elsőrendűnek.

A nyugat-európai országokban egyszerűen szembe kell nézni a ténnyel, hogy például Franciaországban a népesség húsz százaléka muzulmán (mohamedán) lesz. S még a

teljesen „zárt” országokban is, mint például Japán, ha odamegy, láthatja, hogy kínaiak, koreaiak, Fülöp-szigetiek és vietnamiak többnyire illegálisan bevándorolt tömegei élnek ott. Nem látható előre, mi lesz Moszkvában, Stockholmban, Budapes-
ten, de egész Európában jellemző a tömeges egyéni invázió, amelynek számtalan politikai, társadalmi, gazdasági következménye adódik.

Tehát mi következik a harmadik világ számára? Mit tehetnek? Csinálhatnak forradalmat Nigériában, és/vagy elküldhetik a nigériaiakat Magyarországra. Bebörtönözhetnek vagy le is lőhetnek akár százakat, ez nem jelent érdemi különbséget. Az „Északot” nem fogják hagyni pihenni a maga jólétében. Nem fogják hagyni, hogy a világ gazdagjai jó lelkiismerettel élvezzék az életet.

A New Yorkban tapasztalható pszichózis érzékelhető már mindenütt az európai nagyvárosokban is. Az egyéni biztonságérzettel kapcsolatos pszichózis. Az utcák nem biztonságosak, mindenütt jelen vannak tolvajok, gyilkosok. Ez nem túl szórakoztató. Mindenütt koldusokat látni, hajléktalanokat stb., stb. S ez még tovább romlik majd.

Van más probléma is, például a világ népességének folyamatos növekedése. Talán lassan megáll ez a folyamat, de az nem megy olyan gyorsan. Lelassul, de attól a növekedés még nem áll meg. A földterület nem növekszik. Ma itt Párizs városában jóval több ember él, mint korábban. Ami azt jelenti, hogy a mindennapi élet egyre kevésbé kellemes. Kevesebb a zöldövezet, kevesebb fény süt, mindenből kevesebb van, a lakás végtelenül drága, a telekárak felszöknek.

Ezen a tényen sokat vitáztak az USA-ban is. Ami a második világháborút követően biztosította az amerikai középrétegek jólétét, az az volt, hogy biztosak lehettek benne, harminc-negyven éves korukra képesek lesznek hozzájutni egy saját otthonhoz. Ez egy mai huszonöt éves számára összehasonlíthatatlanul nehezebb. Szinte biztosra vehető, hogy a gyerekeink életszínvonala alacsonyabb lesz, mint a miénk; míg az én generációm számára teljesen bizonyos volt, hogy az élet-sztenderdje magasabb lesz, mint az apjáié volt. Mindenki azt várta, hogy a következő generációnak jobb lesz, és ma éppen nem ez a helyzet. És ez így van Európában is.

Azt mondhatjuk, hogy legfeljebb csak egy tízszázaléknyi társadalmi csoport él úgy, hogy nincsenek problémái. A legszegényebbek most is a legszegényebbek. A leggazdagabbak pedig ma gazdagabbak, mint valaha. A középen elhelyezkedő 30, 40, 50 százalék pedig, tehát a középrétegek ma hanyatló, romló helyzetben vannak, aminek igen nagy jelentőségűek a politikai következményei. Első számú következménye a jobboldal és a szélsőjobb megerősödése. A második talán egy új baloldal megerősödése. Semmiképpen sem számíthatunk politikai nyugalomra. Itt Nyugaton ez egyáltalán nem igaz.

Amit tehát Kelet-Európának mondani lehet, az az, hogy ami Nyugaton van, az nem rózsakert. A korábbi, hagyományos „szocialista” propaganda joggal tekinthető teljes mértékben nevetségesnek, ám most éppen egy másik, ugyancsak nevetséges propagandát kell elviselniük. E propagandával szemben látnunk kell a nyugati társadalmak szociológiai valóságát, hogy megértsük azt, ami történik.

(Ford.: Tót Éva)